

VASADI PÉTER VERSE

A n g y a l

Rámnéz, s fölfénylenek
varrataim. Rétegekként
lehántja szellememet.
A nullába beágyazta magát,

s láttam, szemközt űzte
vissza a körmöst. Szavakért
kotorász a parázsban. Hallja,
mikor még hangtalanul

siklik fűben a dübörgés,
s nyit szakadékot alatta.
Szemhéja mögött
szemléli magát.

Van szíve, meg lehet ölni.
De holtan elárad. Ujját
bebocsátja a föld
zsigerébe. Nem rángat,

nem tapogat, nem követel:
érint, szelídít, fölemel.
Lassan nyúl a világért.
Minden tárgy röpül

a szívébe, s ott földobog
ujjongva. Eg tenyerében,
ami él. Vállgödörében szent
örömök ömlenek össze.

Benne lubickol az óriás
teknőc, a világ, mégis
kievickél. Némán és
sebesen távolodik ez

a fénykő, suta, ártatlan,
kőhátú, fene csillag,
s tuskó lábával
kozmoszban kalimpál.

Máskor meg visszalopózik
hozzá, édesen körüllebegi.
Ő odanyúl, és a nyakába
akasztja amulettnek.

Ekkora nagyság kicsiny is:
letoppan elem, hátamon
didereg tűzkarja, és súgja:
— Ne félj. Ismerem születésem.

Egyet-kettőt lép, majd
tovazúg. Mégis itt fut
a földön, s arany babérfa
tűdővel kapkodja levegőnket,

gödört túr sarkaival, és
sár fröccsenti a szárnyát;
tükörfény a falon,
hirtelen elvillan.

Nincs feszes izma,
fehér. Nincs bőre se,
szándék havazza körül,
meg ítélet,

és puha oltalom is.
Csontját dicsőség erezi.
Arca csillaggal
maratott kőszén.

Élet és Evangélium

TITOK ÉS TALÁNY

Amikor a titok szót halljuk, kétféle emlékréteg elevenedik meg emlékeztünkben. Az egyik gyerekkorunkból való. Testvérek riadt mozdulata, amelylyel elhúznak előlünk egy papírlapot vagy egy füzetet: „Ezt hagyd békén! Titok!” Szigorú, keskeny vasajtó egy mozi vagy egy hajó gépházának bejáratán, rajta nagybetűs fölirat: „Idegeneknek tilos a bemenet”. A titoknak ehhez az élménykéréhez a bosszúság, a kirekesztettség tudatának keserű indulata társul meg a titkok fölpattanásának lázas izgalma, boldog és ke-

gyetlen szédülete. Kölyökkori leselkedések mámore, bicskavágás, amelynek nyomán hirtelen kifordul a síró baba belseje, megnyílik a régi vekker, s föltáruznak remegő rugói, pontosan egybeillő fogaskerekei. Ezeknek az emlékeknek „szövegösszefüggésében” a titkokat kihívásnak látjuk, a titkolózó embert, világot ellenfélnek, a titkok elleni küzdelmet nagyszerű, holtig kötelező föladatnak.

Van azonban egy másik, talán későbbi, de nem kevésbé fontos emlékrétegünk is, amelyben a titok szó jelentését értelmeznünk kell. Ki ne láttott volna gyereket, amikor megcsodál egy verset? Kezébe veszi, mint valami villogó kavicsot, eljátsszik vele, alig tud elszakadni tőle. Tudjuk: minden mondat több a benne szereplő szavak je-

lentésének összegénél, amint az élőlény sem egyszerű halmaza azoknak az atomoknak, molekuláknak, amelyekből fölépül. De a vers sokszorosan, bravúrosan több annál, ami nyersanyagául szolgál. Hang, szó, nyelvtani, verstani forma, sőt életrajzi háttér, tartalom, esetleg cselekmény, eszmei mondánivaló; mind-mind kevés ahhoz, hogy megoldják a kérdést: „miért szép”. Az esztétikum: titok, s mihielyt valahol túlságosan is elszaporodnak a megtanulható szabályok, s a fürkész értelem ellenőrzése alá kerül az alkotás folyamata, elszőkik onnan máshová, új, egészen váratlan formákat teremtve magának, vagy mélyre bújik a nyelvnek addig nem is sejtett mélységeibe, a „sorok közé”, csöndekbe, szünetekbe, képek, metaforák „visszájába”, holdudvarába. Az igazi műalkotást nem lehet titoktalanítani. Elemezni lehet is, kell is, de az elemzés csak arra való, hogy megilletődve rámutasson a titokra, a kritika csak arra, hogy a titok környezetéből számuzza a mondvacsinált titokzatoskodást, a szemképrázató köklerséget.

A *titok* — köréje rajzolódó első emlékrétegünkben kihívás volt, megalázó, tiltakozásra serkentő ellenfél. Ebben a második élménykörben azonban barát. Az efféle titok közelében nem a kirekesztettség szégyene szakad ránk, hanem a megilletődés, a figyelem. Ez a titok nem idegen tőlünk, épp titokszerűségében egészen a miénk. Nem arra szólít, hogy megfejtsük, mert megfejthetetlen. Nem vasajtót, zárat, elutasító mozdulatot állít elénk, hanem hívogat. Megnyílik előttünk, de csak akkor, ha mi is tágra nyitjuk előtte a szemünket, még a szívünket is.

Radnóti Sándor idézte nemrég egy kritikájában Wittgenstein híres mondatát: „Amit nem lehet szóvá tenni, arról hallgatni kell”. S melléje rakta szomorú torzított változatát, a ki nem mondott, de sokaktól követett programot: „Amit nem lehet szóvá tenni, arról fecsegni kell”. Szavak botorkálása a titok körül! Milyen szegény, aki azt gondolja, nincs titok, csak az van, ami a szavainkkal maradéktalanul megragadható. Milyen léha, aki fecsegni próbál a titokról, ahelyett, hogy hallgatni tanulna — róla, előtte. Hány költői, írói vallomást lehetne idézni ezzel a témával kapcsolatban! Nemes Nagy Ágnes mondatát: „Ne mondd a mondhatatlant, mondd a nehezen mondhatót!” És Ottlik Géza fejtegetéseit arról, hogy az igazi író „a hallgatás és a szó

határzónáján tartózkodik, a senkiföldjén”, a nyelvet „nem értelmező, felbontó funkciójában használja, hanem épp ellenkezőleg, mondhatnánk visszaélve a nyelvtan szerkezetével és a szavak jelentés-rendszerével”, valahogy úgy, mint aki fölfelé fut a lefelé sikló mozgólépcsőn. Manapság sokan kérdezik riadtan: miért érthetetlenek a költők. Vajon nem azért-e, mert egy olyan korban, amely hajlandó arra, hogy elfeledkezzék a titokról, hogy tagadja, vagy pusztán kihívást, megfejténi való talányt lásson benne, — a művészetnek kell vállalnia a titok fölmutatásának nagyszerű hivatását. Nem azt, hogy áltitkokat gyártson, s azok káprázatával szédítse, bosszantsa vagy mulattassa az embereket. Az igazi művészet az áltitkokat kipukkantja, s azért él benne a fürkésző detektív-szenvedély. De akar megállni, elnémulni, önmagából kikelni az igazi titok színe előtt, s épp ezt tartja legfőbb földadatának.

Élet és *evangélium*? Ha már az élet is titokhoz vezet, mennyivel inkább az evangélium. Hogy értett Jézus ahhoz, hogy Isten titkairól *megilletődve* szóljon! Egyszerűen, egy pillanatig sem titokzatoskodva, szemképrázaton. De mégis mindig tudatosítva, hogy a szavával titokra mutat rá. Egyszerű emberekhez szólt, de mily merész paradoxonokban, egyedül rá valló képtelen képekben!

Mostanság sokat beszélünk a liturgia és az igehirdetés nyelvének megújításáról. Valóban szükséges, hogy Istenhez fordul és Istenről szóló beszédünk élő szó legyen. De az aggiornamento parancsát helytelenül értelmezni az, aki a könnyebb fölfoghatóság kedvéért titoktalanítani próbálná Jézusnak vagy az egyháznak szavát. Egyetlen példát idézek. A lektionárium így fődítja a János 10,19-et: „...hogy amikor megtörténik, higgyétek, hogy rólam van szó”. Az új, teljes Bibliában már sokkal pontosabb ez a mondat: „...hogy amikor majd bekövetkezik, higgyétek, hogy én vagyok”. A francia ökumenikus bibliafordítás ebben a mondatban az *En Vagyok* szavakat nagy kezdőbetűvel írja, mert ezek a Jahve névre utalnak, s az Ószövetség emlékezetes jelenetét idézik, ahol Isten az égő csipkebokorban szólította meg Mózeset, s így nevezte meg magát: Jahve, Aki Van. Érthetőbb a lektionárium fordítása? Talán érthetőbbnek látszik. Aki olvassa, hallja, nem akad meg rajta, nem sejt különösebb titkot mögötte.

Észre sem veszi, hogy nemcsak titkot nem rejt, de értelme sincs. Az eredeti szöveg s az igényes fordítás meggondolkodtat, nem adja, kínálja olyan egykönnyen magát. De „titka” Istenre utal. — Gondolom, ez az egyetlen példa is elég. A közérthetőség vagy épp a közérthetőség látszata kedvéért nem mondhatunk le arról, ami igehirdetésünknek és Istenről szóló tanúságtételünknek lényegéhez tartozik. Nevezete-

sen: nem mondhatunk le a titokról, amelynek tanúi, sáfárai és nem elszakítottai vagyunk. Az Ige testté lett, és köztünk lakozott, de nem azért, hogy titoktalanítsa Istent, hanem azért, hogy egészen közelünkbe hozza a titkot, és szavainkat, gesztusainkat, életünk eseményeit tegye a titok jelenlétének jevévé.

TÓTFALUSY ISTVÁN

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT PAULER ÁKOS

Amidőn erre a századik évfordulóra gondolok, megelevenedik előttem az élő ember rengeteg változata. Látom a katedrán szuggesztíven előadni, emlékszem a kollokviumokon tanúsított segítőkészségére, követem lépteit a dunai propellerig, amikor az Egyetemről távozva átkel a folyón, hogy Országház utcai budai otthonába térjen. Esténként sokszor megfigyeltem a Bátyasétányon járkálni, annyira elmerülten, hogy a köszönéseket alig vette észre. Majd látom társaságban, ahol szellemes témavezetésével központtá vált, s alig tudtak megválni tőle. De mennyire más a kari értekezleteken. Kollégáitól tudom, hogy mindent szigorúan bírált, rendet követelt, megalkuvás nélkül. Elkísérem badacsonyi kúriájába is. Az első világháború utáni években ide járt pihenni. Családi kúria, de már régtől ő lakja egyedül. A háború előtt ritkán jött ide, inkább az Adrián nyaralt saját jachtján, melyen Egyiptomig is elhajózott. A végtelen tenger kötötte le, hiszen tudta, hogy a nagy görög bölcseleket jórészt a tenger szabad távlata nevelte. Megfigyeltem a Mátyás-templomban is. Hátrahúzódva, állva, elmerülten gondolkodott. A halála előtti utolsó két évben szeretett a városmajori kápolnába járni esténként. Arca ilyenkor gondokban fürdött, talán már a halál előszelével viaskodott.

Ha meggondolom, mennyiféle változat, és mégis egyugyanazon ember. Mert bármiféle változatban jelent meg, mindig a filozófia problémái foglalkoztatták. Ez annyira vérvé vált, hogy egyéni sorsának mindenfajta élményét kizárta életéből.

Nagy örökséggel indult. Beleszületett a tudományt alkotó ősök családjába. A Paulerek hármass tudós generációt jelentenek. Nagyapja, Tivadar, akiről utcát is neveztek el, őt kormány igazságügyi minisztere, jogtudós, a polgári törvénykönyv előkészítője, a Kúria legfőbb ítélőszéki bírója, a MTA másodelnöke stb. Apja, Gyula, az Országos Levéltár megszervezője és első igazgatója, történettudós, a MTA tagja stb.

Tanulságos a szellemi emelkedést megfigyelni. Amíg nagyapja a nemzet egyetlen vonalát, a jogot munkálta, apja már történettudománya révén kiszélesítette az alkotás zónáját az egész nemzetig. Ákos pedig bezárta a felfelé ívelés körét, a Mindenség szerkezetéig hatolt.

Tanulmányai az egész világot átfogták. Budapest, Lipcse, Berlin, Párizs, Athén, Róma jelzik a fővonalat. De bejárta a történeti bölcelet nagyjait is, Arisztotelészt, Platónit, Aquinói Szent Tamást és másokat. A tudós családi ősök és a nagy bölcselek alkották meg számára a belépőt saját tudományához.

Bölceleti rendszere megfogalmazza a Mindenség portréját. A Világegyetem szerinte egységes, fennállása abszolút, törvényei objektívek, működése tervszerű. E ponton nyomtatékkal rámutat, hogy mindez találkozik az Isteni Eszmével, ez a központosított abszolút objektív tervszerűség. Szerinte tehát a világi bölcelet és a vallásfilozófia a Mindenség ábrázolásában találkozik.

Tulajdonképpen mit is jelent ez a világkép? — teszi fel a kérdést. És így válaszol: — A Világegyetem egysége az egyetlen világi lehetőségét jelzi. A fennállás abszolút volta alátámasztja az egyetlen világ ábráját, hiszen az abszolút